

SỰ ĐÓNG GÓP CỦA CÁC CƠ SỞ GIÁO DỤC ĐẠI HỌC VÀ VIỆN NGHIÊN CỨU TRONG QUÁ TRÌNH ĐỔI MỚI SÁNG TẠO TẠI CÁC DOANH NGHIỆP

Nguyễn Toàn Trí
Đại Học Kinh Tế TpHCM

Tóm tắt: Mục tiêu của bài viết trình bày vai trò của các trường đại học và viện nghiên cứu đối với quá trình đổi mới sáng tạo mở của các doanh nghiệp Việt Nam, thể hiện qua bốn khía cạnh: cung cấp nguồn nhân lực có trình độ và chuyên môn thích hợp, khơi gợi tinh thần khởi nghiệp và đổi mới sáng tạo nơi người dạy lẫn người học, chuyển giao tri thức khoa học đến doanh nghiệp thông qua hoạt động chuyển giao công nghệ, hỗ trợ và gắn kết các chủ thể trong hệ sinh thái. Bài viết cũng trình bày thực tiễn các trường đại học và viện nghiên cứu tham gia vào hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở của các tập đoàn, doanh nghiệp hàng đầu trong một số lĩnh vực. Bên cạnh đó là một số rào cản còn tồn tại khi các trường và viện tham gia vào hệ sinh thái đổi mới của doanh nghiệp.

Từ khóa: đổi mới sáng tạo, trường đại học, viện nghiên cứu, hệ sinh thái đổi mới sáng tạo.

THE CONTRIBUTION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND RESEARCH INSTITUTES TO THE INNOVATION PROCESS IN ENTERPRISES

Abstract: The objective of this article is to present the role of universities and research institutes in the open innovation process of Vietnamese enterprises, expressed through four aspects: providing human resources with appropriate qualifications and expertise, inspiring the spirit of entrepreneurship and innovation in both teachers and learners, transferring scientific knowledge to enterprises through technology transfer activities, supporting and connecting subjects in the ecosystem. The article also presents the practice of universities and research institutes participating in the open innovation ecosystem of leading corporations and enterprises in a number of fields. In addition, there are some barriers that still exist when universities and institutes participate in the innovation ecosystem of enterprises.

Keywords: innovation, university, research institute, innovation ecosystem.

Nhận bài: 10/06/2025

Phản biện: 22/07/2025

Duyệt đăng: 26/10/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Thế giới đang chứng kiến sự bùng nổ về công nghệ, thị trường biến động không ngừng, xu hướng tiêu dùng thay đổi và môi trường kinh doanh ngày càng cạnh tranh mạnh mẽ. Trước những thay đổi liên tục đó, các doanh nghiệp trên toàn cầu phải đối mặt với không ít những cơ hội lẫn thách thức. Để có thể thích ứng và phát triển, các doanh nghiệp cần phải có chiến lược đổi mới trong dài hạn nhằm bắt kịp với xu hướng công nghệ tiên tiến trên thế giới, đáp ứng được nhu cầu của thị trường, đồng thời làm tăng khả năng cạnh tranh. Do đó, đổi mới sáng tạo được xem là chìa khóa để các doanh nghiệp hoạt động hiệu quả hơn và nâng cao giá trị. Trong các chủ thể tham gia vào hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở của doanh nghiệp, các trường đại học và viện nghiên cứu đóng vai trò vô cùng quan trọng trong việc cung cấp nguồn nhân lực có trình độ và kỹ năng phù hợp, góp phần chuyển giao các tri thức khoa học vào quá trình sản xuất, kinh doanh thực tiễn tại doanh nghiệp, đồng thời kết nối các chủ thể trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo. Do vậy, bài viết tập trung khai thác vai trò của các trường đại học, viện nghiên cứu trong quá trình đổi mới sáng tạo tại doanh nghiệp và trình bày thực tiễn tham gia vào hệ sinh thái đổi mới sáng tạo tại doanh nghiệp của các trường đại học, viện nghiên cứu của Việt Nam.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm đổi mới sáng tạo

Tổ chức Hợp tác và phát triển kinh tế (OECD, 2005) định nghĩa: “Đổi mới sáng tạo là việc cải tiến một sản phẩm, một quy trình, một phương pháp marketing hoặc thực thi một biện pháp mới, một sản phẩm mới, một quy trình mới, một phương pháp marketing mới có tính tổ chức trong công việc, trong thực tiễn hoạt động hoặc trong quan hệ với bên ngoài. Như vậy, có thể thấy đổi mới sáng tạo bao gồm:

(i) Đổi mới sản phẩm: thực hiện cải tiến hoặc phát triển sản phẩm để phục vụ nhu cầu trên thị trường.

(ii) Đổi mới quy trình: cải tiến quy trình sản xuất và nâng cao chất lượng dịch vụ để giảm chi phí và gia tăng hiệu quả.

(iii) Đổi mới mô hình kinh doanh: doanh nghiệp thay đổi phương thức tạo ra, cung ứng và thu lại giá trị từ các dịch vụ, sản phẩm của doanh nghiệp.

Airbnb là một ví dụ điển hình về đổi mới sáng tạo trong việc chia sẻ nhà ở. Khách du lịch thay vì lựa chọn dịch vụ lưu trú tại các khách sạn truyền thống có thể thuê không gian sống từ chủ nhà địa phương thông qua ứng dụng trên điện thoại thông minh. Mô hình này không chỉ mang lại nguồn thu

nhập cho chủ nhà mà còn giúp khách du lịch có thêm những trải nghiệm thú vị.

Đổi mới sáng tạo mở là việc cải thiện hiệu suất của doanh nghiệp bằng cách sử dụng các nguồn lực đổi mới bên trong và bên ngoài doanh nghiệp nhằm tạo ra các kết quả mới mang tính sáng tạo và đem lại giá trị cho tổ chức. Các cơ chế để thực hiện đổi mới sáng tạo mở bao gồm:

(i) Kết hợp các ý tưởng, tri thức, công nghệ ở bên ngoài tổ chức với nguồn lực bên trong tổ chức.

(ii) Thương mại hóa ý tưởng, tri thức, công nghệ ra bên ngoài.

(iii) Liên kết với các đối tác bên ngoài để cùng phát triển và sáng tạo.

Hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở bao gồm doanh nghiệp, các cơ quan quản lý nhà nước, các trường đại học, viện nghiên cứu, khách hàng và nhà đầu tư... Bên cạnh việc sử dụng tri thức và nguồn lực nội bộ của mình, mỗi chủ thể trong hệ sinh thái này còn tích cực tìm kiếm và kết hợp với những nguồn lực bên ngoài để đẩy mạnh quá trình đổi mới sáng tạo nhằm tạo ra giá trị chung.

Như vậy, dựa trên cơ chế để thực hiện đổi mới sáng tạo mở tại doanh nghiệp, có thể thấy trường đại học và các viện nghiên cứu đóng vai trò trụ cột trong việc kết hợp các ý tưởng, tri thức, công nghệ với nguồn lực bên trong của doanh nghiệp.

2.2. Tổng quan các nghiên cứu trước đây

Vai trò của các trường đại học đối với doanh nghiệp đã được Etzkowitz & Leydesdorff (1995) đề cập trong mô hình hợp tác đổi mới giữa doanh nghiệp, chính phủ và các trường đại học. Mô hình tiếp tục được Etzkowitz & Ranga phát triển vào năm 2013. Bên cạnh các nghiên cứu về đổi mới sáng tạo trong doanh nghiệp nói chung, đổi

mới sáng tạo tại các công ty start up cũng được các nhà nghiên cứu quan tâm. Các công trình của Fiaz (2013), Nguyễn & Đào (2014), Rupika & Singh (2016) đã chỉ ra vai trò quan trọng của trường đại học trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo của các công ty start up. Song song đó, các nghiên cứu thực nghiệm về sự thành công của các doanh nghiệp start up nhờ khai thác tốt vai trò của trường đại học trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo phải kể đến như nghiên cứu của Ranga và cộng sự (2016), Tijssen và cộng sự (2017)... Tại Việt Nam, đa phần các nghiên cứu tập trung vào quá trình khởi nghiệp của sinh viên các trường đại học nhưng cũng cho thấy vai trò quan trọng của các cơ sở giáo dục đại học trong việc chuyển giao tri thức vào quá trình kinh doanh trong thực tiễn. Các nghiên cứu tiêu biểu như nghiên cứu của Đinh và cộng sự (2020), Trần và Dương (2020),...

2.3. Vai trò của các cơ sở giáo dục đại học và viện nghiên cứu trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở của doanh nghiệp

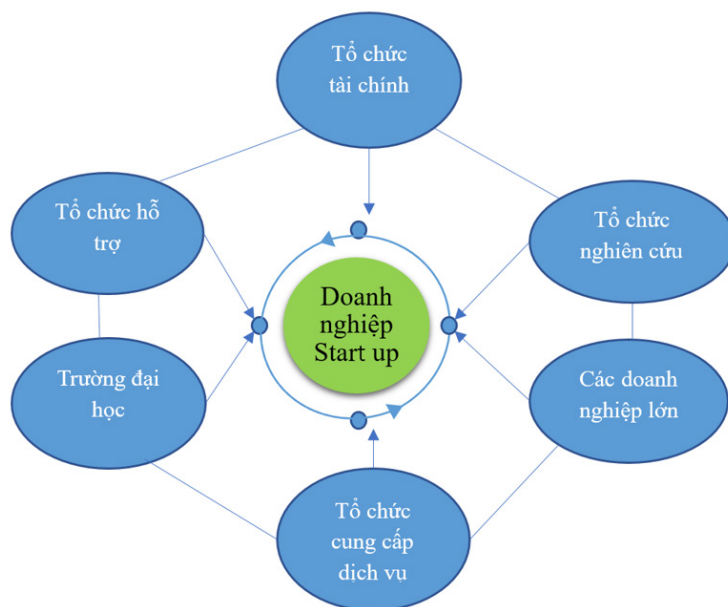
Trước tiên, các cơ sở giáo dục đại học cung cấp cho doanh nghiệp nguồn nhân lực có trình độ chuyên môn và kỹ năng phù hợp. Thông qua quá trình đào tạo tại trường đại học, sinh viên không chỉ được trang bị một cách bài bản về kiến thức cơ sở ngành, chuyên ngành mà còn được trao dồi thêm các kỹ năng khác như kỹ năng mềm, kỹ năng tư duy, giải quyết vấn đề... Những kiến thức và kỹ năng này được vận dụng trong quá trình làm việc tại doanh nghiệp. Ngoài ra, các trường và viện nghiên cứu cũng cung cấp cho doanh nghiệp đội ngũ cán bộ tư vấn cao cấp là các giảng viên trong nhiều dự án quan trọng.

Hình 1. Các chủ thể trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở của doanh nghiệp

Thứ hai, các trường đại học và viện nghiên cứu trang bị kỹ năng khởi nghiệp, khơi gợi tinh thần đổi mới sáng tạo và tạo môi trường kinh doanh từ trong nhà trường. Thông qua các chương trình đào tạo đa dạng dưới nhiều hình thức như đào tạo tập trung, báo cáo ngoại khóa, vườn ươm, các cuộc thi, các trường và viện có thể tạo ra sự ảnh hưởng của họ trong hệ sinh thái đổi mới sáng tạo mở của

doanh nghiệp. Bên cạnh việc giáo dục các kỹ năng khởi nghiệp và tinh thần đổi mới sáng tạo cho người dạy lẫn người học từ việc nghiên cứu các mô hình kinh doanh tốt nhất trong thực tiễn, các trường còn cung cấp các sân chơi bổ ích như các cuộc thi kinh doanh, các chương trình tư vấn, góp phần truyền bá thông điệp khởi nghiệp, đem lại giá trị xã hội và tinh thần sáng tạo trong kinh doanh.

Hình 2. Các chủ thể trong hệ sinh thái khởi nghiệp

Thứ ba, các trường đại học và viện nghiên cứu chuyển giao tri thức khoa học đến doanh nghiệp thông qua hoạt động chuyển giao công nghệ. Ngày nay, với sự phát triển không ngừng của khoa học công nghệ, doanh nghiệp có nhiều sự lựa chọn mới trong kinh doanh. Do vậy, đòi hỏi các doanh nghiệp phải có cách tiếp cận nhằm chuyển giao các tri thức khoa học đến từ các trường khoa học, viện nghiên cứu. Một mặt, các trường đại học và viện nghiên cứu đẩy mạnh các hoạt động nghiên cứu khoa học, mặt khác các trường và viện mang các kết quả từ hoạt động R&D đến cho doanh nghiệp và các ngành công nghiệp. Sự kết hợp giữa các doanh nghiệp với nhà trường và viện không chỉ nhằm khai thác các kết quả từ hoạt động R&D mà còn thúc đẩy sự phát triển của chuỗi giá trị toàn cầu.

Thứ tư, các trường đại học và viện nghiên cứu đóng vai trò hỗ trợ và kết nối các chủ thể trong đổi mới sáng tạo. Các trường và viện cung cấp trang thiết bị, cơ sở vật chất hiện đại để người học được tự do sáng tạo, biến các ý tưởng ban đầu thông qua mô hình nghiên cứu thành sản phẩm cụ

thể và đưa sản phẩm ra thị trường. Bên cạnh đó, các trường đại học và viện nghiên cứu kết nối với doanh nghiệp thông qua trung tâm chuyển giao khoa học công nghệ. Không dừng lại ở đó, các trường và viện nghiên cứu còn là nơi kết nối các doanh nghiệp start up với các doanh nghiệp có bề dày hoạt động trong ngành trong việc chia sẻ kinh nghiệm và các cơ hội hợp tác.

2.4. Thực tiễn tại Việt Nam

Đã có nhiều doanh nghiệp Việt Nam hợp tác thành công với các trường đại học và viện nghiên cứu trong và ngoài nước. Điển hình là tập đoàn FPT. Tập đoàn FPT đã tiến hành hợp tác với đại học khoa học ứng dụng Metropolia của Phần Lan. Sự kết hợp này vừa khai thác các thế mạnh về công nghệ của hệ sinh thái tập đoàn FPT vừa vận dụng triệt để triết lý giáo dục ứng dụng tinh thần đổi mới, sáng tạo của đại học Metropolia. Với mạng lưới doanh nghiệp phủ khắp toàn cầu cùng vô số các dự án thực tế của hệ sinh thái FPT, sinh viên không chỉ được học tập, nghiên cứu mà còn có cơ hội thực tập, làm việc tại Phần Lan cùng các hoạt động thực tế được tích hợp ngay trong chương trình.

Trường hợp thứ hai phải kể đến là công ty Rạng Đông. Công ty đã thành lập 4 trung tâm nghiên cứu và phát triển, gồm có: Trung tâm tư vấn chuyển đổi số, Trung tâm Lightning R&D, Trung tâm Digital R&D, Trung tâm nghiên cứu và phát triển mô hình kinh doanh số. Các trung tâm này đều đóng vai trò đầu mối để kết nối các chuyên gia đầu ngành nhằm giải quyết các vấn đề liên ngành cũng như chuyển giao các tri thức, thành tựu khoa học vào sản xuất – kinh doanh. Đó còn là nơi để các nhà khoa học tiến hành thử nghiệm, triển khai những ý tưởng mới và ứng dụng vào sản xuất – kinh doanh. Bên cạnh đó, các trung tâm này cũng đào tạo khoa học – công nghệ cho đội ngũ nhân sự của công ty. Hiện công ty Rạng Đông đã ký kết thỏa thuận hợp tác với nhiều trường đại học và viện nghiên cứu hàng đầu như Đại học bách khoa Hà Nội, Đại học quốc gia TpHCM, Đại học ngoại thương Hà Nội, Đại học Cần Thơ, Học viện bưu chính viễn thông,....

Trường hợp tiêu biểu thứ ba là tập đoàn Viettel. Viettel không chỉ cung cấp cơ hội thực tập mà còn tài trợ cho các chương trình phát triển năng lực sáng tạo của sinh viên như Olympic tin học sinh viên Việt Nam, Lập trình sinh viên quốc tế, Khởi nghiệp công nghệ đổi mới sáng tạo,... Bên cạnh đó, Viettel hợp tác với các trường đại học như Đại học bách khoa Hà Nội, Đại học sư phạm Hà Nội, Học viện công nghệ bưu chính viễn thông,... để đẩy mạnh chuyển đổi số trong giáo dục, góp phần đào tạo và phát triển nguồn nhân lực, thúc đẩy nghiên cứu khoa học.

Ngoài ra, còn nhiều sự kết hợp khác như sự kết hợp giữa Đại học dược Hà Nội với công ty cổ phần Traphaco, Đại học công nghệ Hà Nội với tập đoàn HiPT,...

Tuy nhiên, bên cạnh các trường đại học đã hợp tác thành công với các doanh nghiệp và tập đoàn lớn như vừa kể trên, vẫn còn nhiều trường đại học gặp khó khăn và có một số hạn chế nhất định trong quá trình đổi mới sáng tạo của doanh nghiệp. Những hạn chế đó bao gồm định hướng,

nguồn nhân lực và sự hỗ trợ về mặt tài chính cho công tác R&D. Tại hội thảo Mô hình tăng trưởng kinh tế Việt Nam giai đoạn 2021 – 2030, theo GS.TS Nguyễn Quang Thuấn, chủ tịch Viện hàn lâm khoa học và xã hội Việt Nam, chỉ tiêu R&D của Việt Nam tính bình quân chỉ 15\$/người trong năm 2015, thấp hơn nhiều so với nhiều quốc gia Châu Á như Thái Lan (64\$/người), Trung Quốc (300\$/người), Nhật Bản (2300\$/người).

Việt Nam cũng chưa có nhiều trường đại học có khả năng R&D mạnh, đặc biệt ở lĩnh vực sản xuất – kinh doanh. Do đó, vai trò của nhà trường và hiệu quả từ việc hợp tác, liên kết với doanh nghiệp ở một số trường chưa được quan tâm đúng mức. Một số trường đại học có phát động phong trào nghiên cứu khoa học, nghiệm thu kết quả nghiên cứu khoa học nhưng chưa đẩy mạnh việc thương mại hóa các kết quả nghiên cứu khoa học. Các kết quả nghiên cứu khoa học cần được phổ biến rộng rãi, kịp thời đến công chúng nói chung, doanh nghiệp nói riêng để tranh thủ sự quan tâm và đầu tư của doanh nghiệp cũng như các tổ chức.

III. KẾT LUẬN

Bài viết đã trình bày vai trò trụ cột của các trường đại học và viện nghiên cứu trong hoạt động đổi mới sáng tạo của doanh nghiệp. Bên cạnh những thành tựu đã đạt được, vẫn còn những rào cản nhất định đối với các trường đại học và viện nghiên cứu khi tham gia vào hệ sinh thái đổi mới sáng tạo của doanh nghiệp như đã trình bày. Do vậy, đòi hỏi các trường đại học và viện nghiên cứu cần chủ động hơn nữa, nâng cao nhận thức vai trò của các trường trong hệ sinh thái cũng như kịp thời triển khai, phổ biến, ứng dụng các kết quả từ nghiên cứu khoa học vào thực tiễn sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp. Bên cạnh đó, các Bộ, ban ngành có liên quan cần kết hợp chặt chẽ trong việc triển khai các chương trình đào tạo, nghiên cứu trọng điểm ở một số trường đại học. Có như vậy, quá trình tham gia vào đổi mới sáng tạo tại doanh nghiệp của các trường đại học và viện nghiên cứu mới thực sự hiệu quả, thiết thực.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

Mười loại hình đổi mới sáng tạo – Bí kíp nâng cao năng lực cạnh tranh cho doanh nghiệp (2020, Larry Keeley, Ryan Pikkell, Brian Quinn, Helen Walters, Nxb Công thương).

<https://doanhnhansaigon.vn/vai-tro-cua-cac-truong-dai-hoc-trong-he-sinh-thai-khoi-nghiep-312386.html>

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure.

<https://nghiencuuchienluoc.org/he-sinh-thai-doi-moi-sang-tao-mo-cua-eu-ly-thuyet-chinh-sach-va-y-nghia/>